

Családformák és együttélési minták napjaink Magyarországon Tóth Olga

Magyar Családterápiás Egyesület XXVII.
Vándorgyűlése
Keszthely, 2013. április 5.

Forma és tartalom: a család fogalmának normativitása

„...A gazda pedig mond egy szives *jó estét*,
Leül, hogy nyugassza eltörődött testét,
Homlokát letörli porlepett ingével:
Mélyre van az szántva az élet-ekével.
De amint körülnéz a víg csemetéken,
Sötét arcúidőie elsimulnak szépen;
Gondüző pipáját a tűzbe meríti;
Nyájas szavu nője mosolyra deríti....”

Arany János: Családi kör (1851)

Mi a család?

- ▶ „A család létrejöttének biztos alapja a **házasság**, amely az egymás szeretetén és tiszteletén alapuló életközösség, ezért az mindenkor megkülönböztetett megbecsülést érdemel. A család akkor tölti be szerepét, ha az **anya** és az **apa** tartós és szilárd kapcsolata a **gyermek**ek iránti felelősségben teljesedik ki.” 2011. évi CCXI. törvény

Azért a kérdés bonyolultabb:

- ▶ Family Platform (európai családkutatók és civil szervezeteket hálózata): nincs egységes családfogalom.
- ▶ Olyan változatos kapcsolati formák és rokonsági viszonyok, melyekre még szavunk sincs (a volt férjem új felesége; a volt anyósom; a párom első házasságából való gyerek stb.).
- ▶ Amikor családról beszélünk, egyáltalán nem biztos, hogy ugyanazt értjük alatta.

Milyen megközelítéseket alkalmaz a családszociológia?

- ▶ **Inkluzív** fogalomhasználat (család az, amit a csoporthoz tartozók így definiálnak, ergo: a kiskutya is családtagnak tekinthető)
- ▶ A **Strukturalista** fogalom kibővített használata (család fogalmát a szerkezete alapján határozza meg, az apa–anya–gyerek nukleáris családmodellből indul ki)

Milyen megközelítéseket alkalmaz a családszociológia?

- ▶ **Funkcionalista** megközelítés (Mi lehet a család funkciója? Akik adott funkció teljesítésére vállalkoznak – pl. utódok nevelése, gondozása – azok alkotnak egy családot.)
- ▶ **Interakción** alapuló megközelítés (Egy csoporton belül kialakuló ismétlődő aktivitás, kommunikáció, közös szabályrendszer, közös cél.)

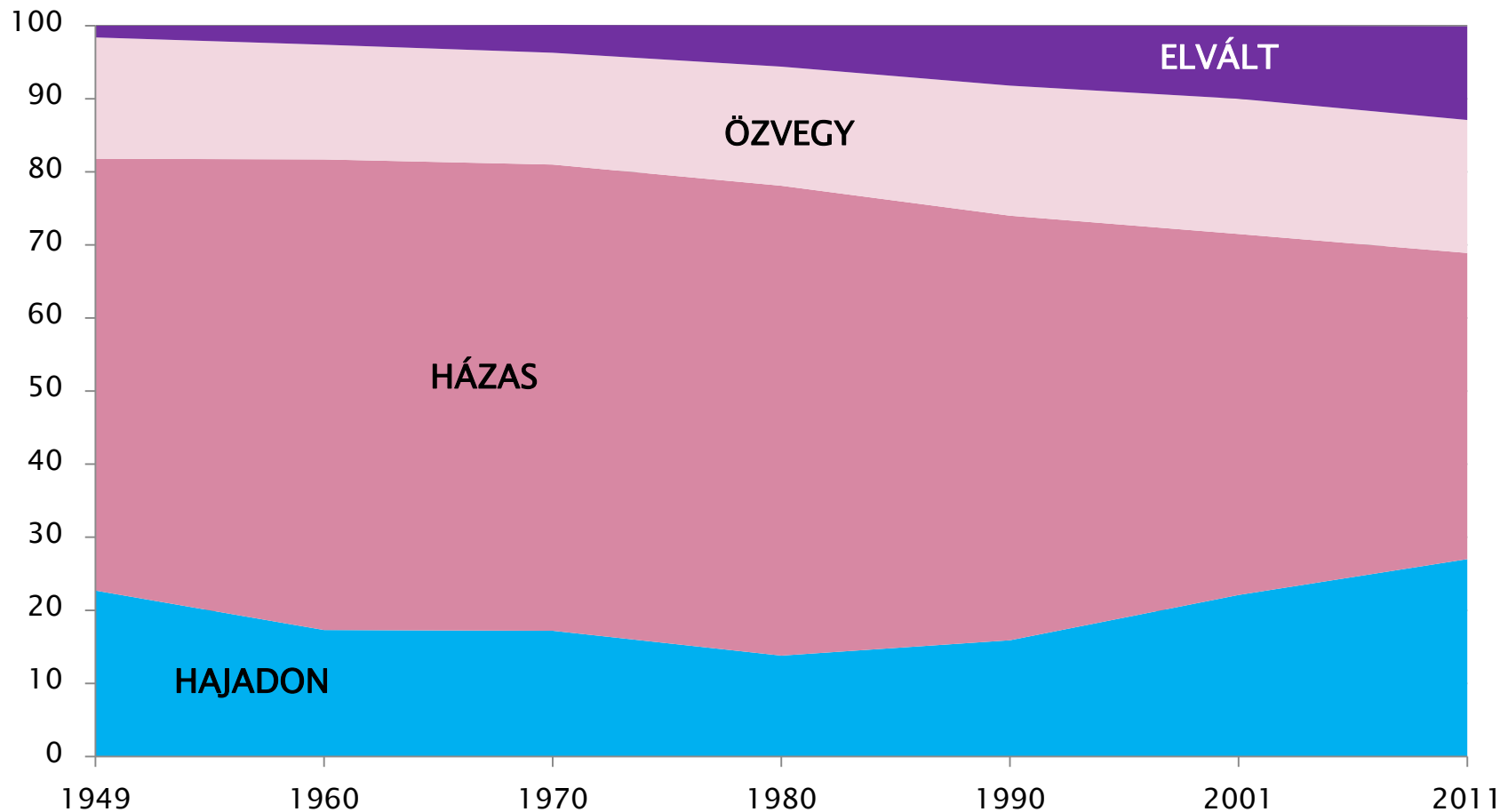
Mivel azonban mérni szeretnénk:

- ▶ Jobb híján a rendelkezésünkre álló demográfiai adatok újra csoportosításával próbálkozunk.
- ▶ Ugyanakkor megpróbálunk elszakadni a normatív családfogalomtól, hogy minél jobban le tudjuk írni a változatos kapcsolati mintákat.
- ▶ Nem akarok és nem tudok értékhierarchiát felállítani a családformák között – sokkal inkább az elfogadásra biztatok.

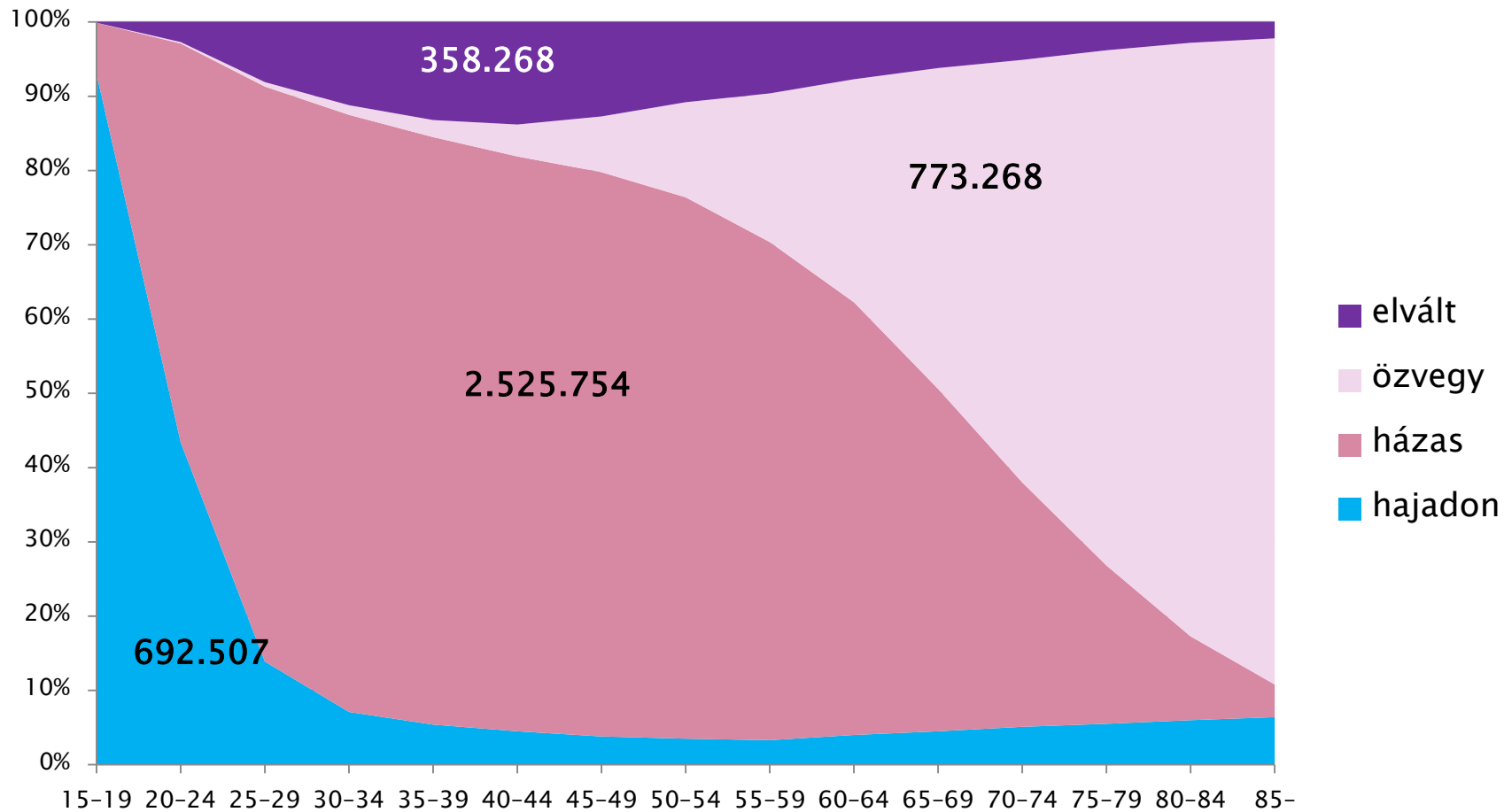
A 2011-es Népszámlás adatai alapján:

- ▶ A 15 évesnél idősebb nők száma (kerekítve) 4 500 000 fő volt.
- ▶ 27 %-uk hajadon, 42 %-uk férjezett, 18 %-uk özvegy és 13 %-uk elvált.
- ▶ Az élettársi kapcsolatban élők aránya a Népszámlálás alapján 10 %, más becslések 15 %-ot számolnak.

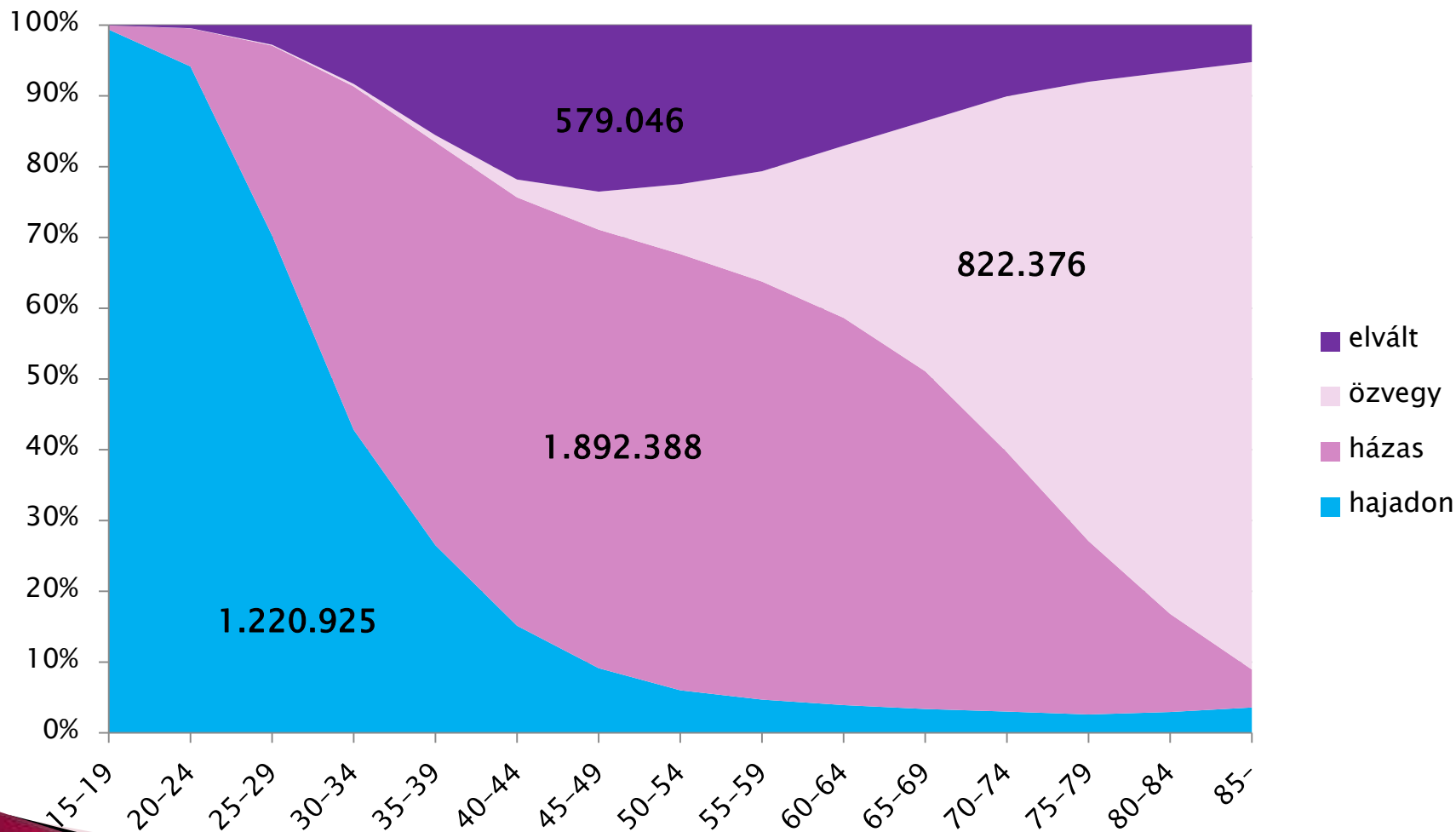
A 15 éves és idősebb nők családi állapota 1949–2011



A 15 éves és idősebb nők családi állapota 1990



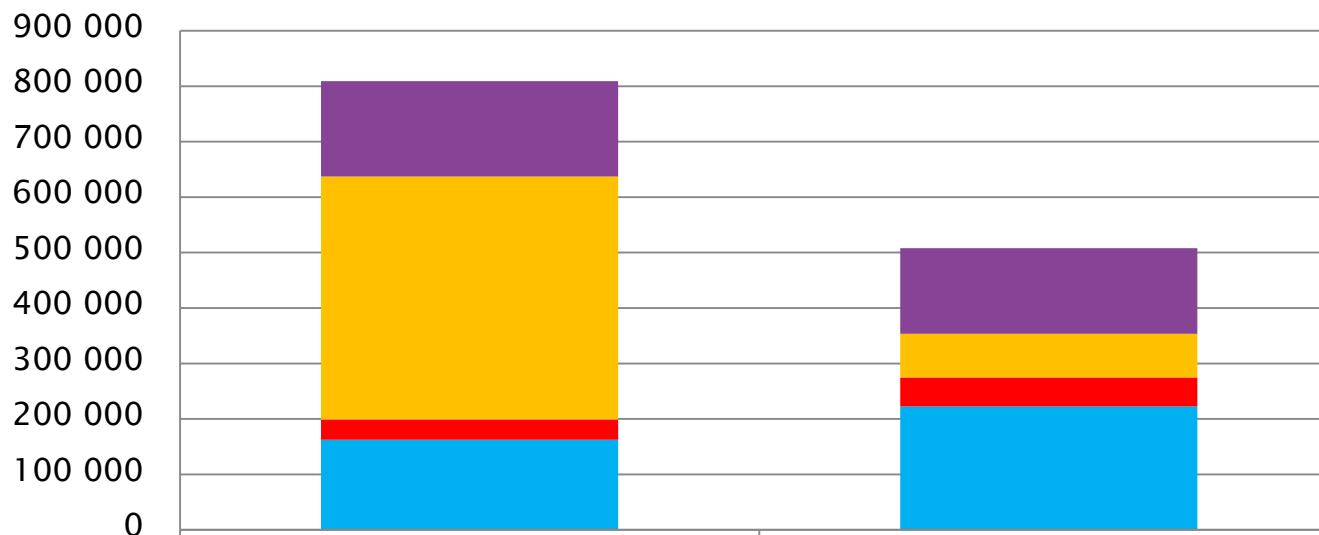
A 15 éves és idősebb nők családi állapota 2011



Néhány megállapítás a családi állapot változásáról:

- ▶ 1990-ben a nők közül mindenki férjhez ment 30 éves korára, akinek szándéka volt, a hajadonok aránya 10 % alá került. (2011-ben ugyanez az arány látható az 50 év felettek között.)
- ▶ 1990-ben a nők 60 %-a férjhez ment 24 éves koráig. 2011-ben ez az arány 6 %.
- ▶ 2011-ben a 35–39 évesek 26 %-a hajadon volt, és a 40–44 évesek 15 %-a.

Az egyedülálló nők és férfiak családi állapot szerinti megoszlása 2011 (fő)

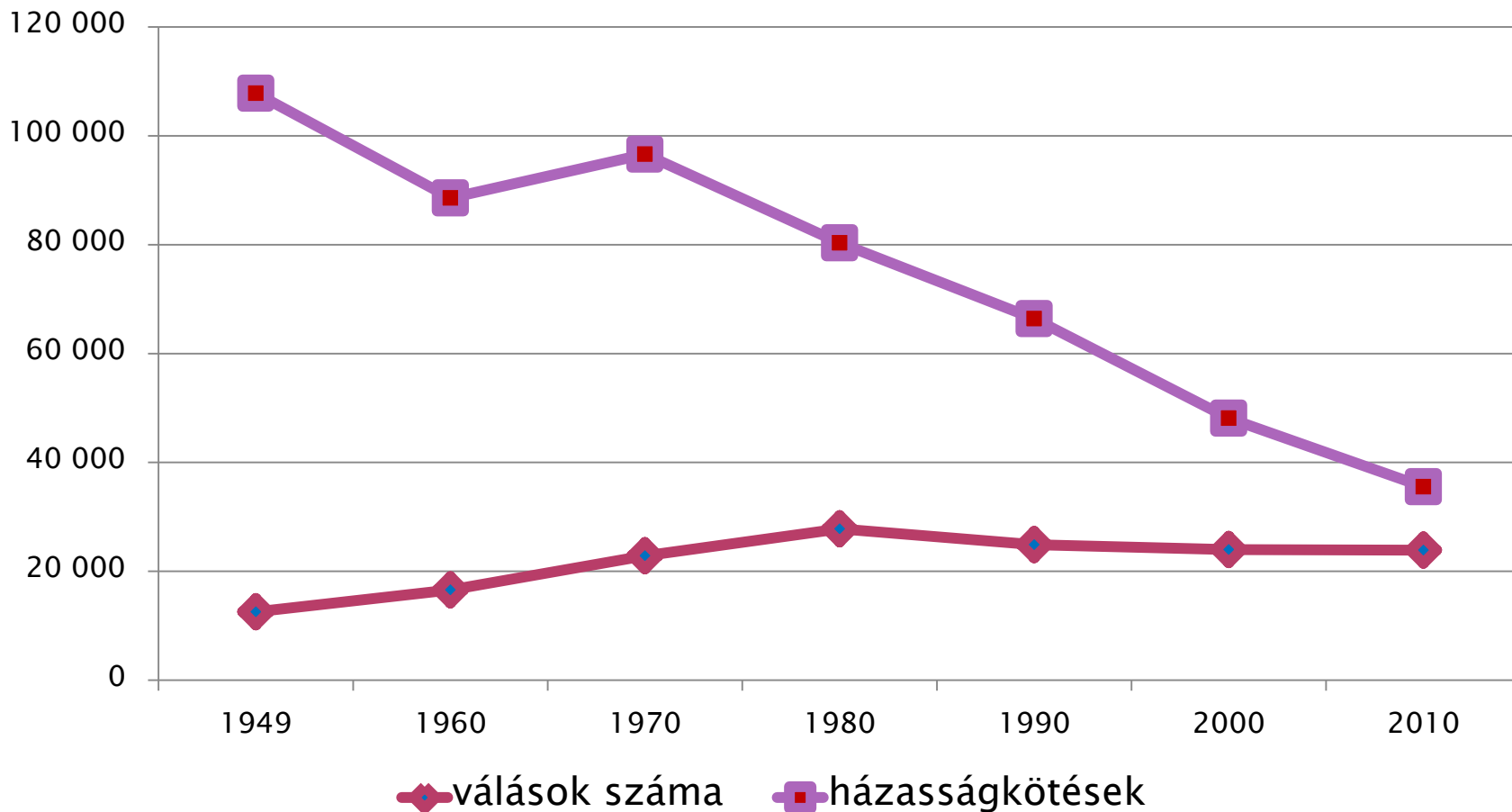


	nő	férfi
■ elvált	172 122	154 469
■ özvegy	438 320	78 737
■ házas	36 364	52 246
■ nőtlen/hajadon	162 413	222 467

Egyedülálló

- Az egyedülállók között több a nő (809 ezer fő), mint a férfi (507 ezer fő)
- Az egyedülállók sajátos csoportja az özvegyeké – nem önkéntes választás. Továbbra is inkább a nőkre jellemző (a 15+ éves nők 18%-a, férfiak 4%-a)
- Az elvált férfiak és nők száma hasonló – újraraházasodás csökkenése.
- A magyar szingli – aggódni kell? Legalább két csoport! (Iskolázott városi – inkább nők; iskolázatlan falusi – inkább férfi)

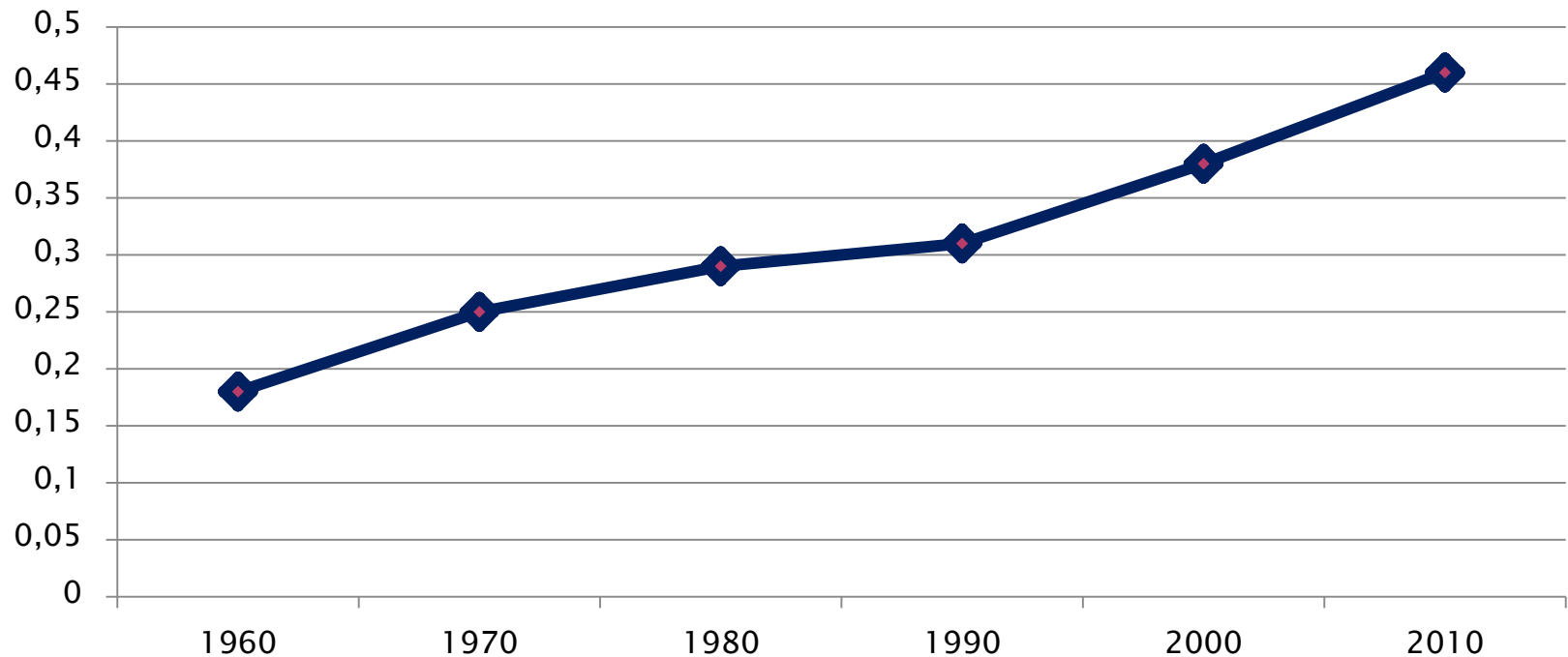
Házasságkötések és válások száma



Házasságok mérlege

- ▶ 1980 óta házassági hiány, azaz több házasság szűnik meg, mint amennyit kötnek.
- ▶ 2010-ben például 142 ezer fővel csökkent a házas személyek száma: 47 ezer fő meghalt, 47 ezer özveggé vált és 48 ezer elvált)
- ▶ A házasság egyáltalán nem olyan stabil párkapcsolat, mint amilyennek sokan láttatni szeretnék!

Teljes válási arányszám:



A teljes válási arányszám azt mutatja, hogy a megfigyelt időszakban kötött házasságokra átlagosan hány válás jutna, amennyiben az adott év házasságtartam-specifikus válási arányszámai változatlanul fennmaradnának.

Szokványostól eltérő kapcsolatok

- ▶ LAT (Living Apart Together), avagy látogató kapcsolat – a KSH egyik kiadványa 500 ezerre becsüli az ilyen kapcsolatban élők számát.
- ▶ Mozaik családok – a változatos gyerek-elhelyezési formák miatt szaporodik a számuk.
- ▶ LMBT (Leszbikus, meleg, biszexuális, transzszexuális emberek) párkapcsolatai – nincs adat.
- ▶ Válás után egy fedél alatt maradók.
- ▶ Felnőtt gyerekek otthon, vagy újra otthon.

Valóság és attitűdök

- ▶ Magyar lakosság nyugatias („modern”) viselkedése és ugyanakkor keleties („konzervatív”) attitűdök.
- ▶ Vajon miért? Familizmus fogalma.
- ▶ Két fő jelentést emelünk ki:
 - A Familizmus, mint ideológia
 - A Familizmus, mint társadalmi állapot

A Familizmusról:

- ▶ Elméleti fogalom, amely eltérő jelentésekkel használatos a nemzetközi irodalomban.

Használata segít közelebb jutni a magyar társadalom családdal kapcsolatos felfogásának és viselkedésének megértéséhez.

- ▶ **Két fő jelentést emelünk ki:**
 - **A Familizmus, mint ideológia**
 - **A Familizmus, mint társadalmi állapot**

A Familizmus, mint ideológia:



- ▶ A család: ideális intézmény; a szolidaritás és altruizmus iskolája; az „egoista önzés” ellentettje.
- ▶ Magyar társadalom családcentrikus – de a külső kényszerek miatt ez nem bontakozhat ki – anómia alakul ki.

A Familizmus, mint társadalmi állapot:



- ▶ Alacsony össztársadalmi bizalmi szint; állam és egyén között nincs összeköttetés.
- ▶ Hiányoznak a mezzo-intézmények: civil társadalom, szomszédság, baráti kapcsolatok.
- ▶ Család, mint a bizalom egyetlen forrása (relatív erősség!)
- ▶ Familizmus = egoizmus, individualizmus.
- ▶ Kína, Dél-Olaszország, **posztkommunista országok.**

A familizmus legfőbb állításai:

- ▶ A családban nem egyenlőtlenségek, hanem csupán nemi alapú különbségek vannak – „öröktől fogva”, természettől adódóan.
- ▶ Nem hatalmi, uralmi viszonyok, hanem érzelmi közösség – harmóniaelmélet.
- ▶ Normativitás – minden ettől való eltérés deviancia, válság, megoldandó probléma.
- ▶ Tehát: az attitűdök konzervativizmusa nagyrészt a normákhoz való igazodással magyarázható.

További olvasmányok:

- ▶ Tóth Olga: Társadalmi integráció és család In: Kovách I., Dupcsik Cs., P. Tóth T., Takács J. (szerk.) Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon. MTA TK, 2012.
- ▶ Tóth Olga: Új apák és új anyák. Demográfia 2012. 2-3. szám
- ▶ Dupcsik Cs – Tóth Olga: Feminizmus helyett familizmus, Demográfia 2008. 4.szám
- ▶ Dupcsik Csaba – Tóth Olga: Családok és formák – változások az utóbbi ötven évben Magyarországon. Demográfia, 2007. 4.szám